অধ্যায় ৬ ঃ ভাষাৰ পৰিৱৰ্তন — ১

অধ্যায় গাঁথনি

৬.১ উদ্দেশ্য
৬.২ পৰিচয়
৬.৩ ভাষাৰ পৰিৱৰ্তন
৬.৪ ভাষাৰ পৰিৱৰ্তনৰ কাৰণ
৬.৫ ভাষাৰ পৰিৱৰ্তনৰ বিভিন্ন প্ৰকাৰ
৬.৫.১ ভাষাৰ বাহ্যিক পৰিৱৰ্তন
৬.৬ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ
৬.৭ অধিক জানিবলৈ
৬.৮ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান
৬.৯ আৰ্হি প্ৰশ্ন

৬.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি —

- ভাষাৰ পৰিৱৰ্তনৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিব পাৰিব
- সামাজিক, ৰাজনৈতিক, ভৌগোলিক আৰু মনোবৈজ্ঞানিক আদি কাৰণত ভাষাৰ কেনেদৰে পৰিৱৰ্তন ঘটে তাৰ ব্যাখ্যা কৰিব পাৰিব
- ভাষাৰ পৰিৱৰ্তনৰ বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ বিষয়ে অৱগত হ'ব পাৰিব
- এটা ভাষাই আন এটা ভাষাৰ পৰা কেনেদৰে শব্দ ধাৰ কৰে সেই বিষয়ে জানিব পাৰিব।
- ভাষাৰ বাহ্যিক পৰিৱৰ্তনৰ প্ৰক্ৰিয়াসমূহৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিব পাৰিব।

৬.২ পৰিচয়

ইয়াৰ আগৰ অধ্যায়টোত আপুনি ভাষাৰ বিভিন্ন ৰূপৰ বিষয়ে অধ্যয়ন কৰিলে। আপুনি সেই অধ্যায়টোতে গম পালে যে ভাষাৰ পৰিৱৰ্তনো সাধন হয়। এই অধ্যায়টোত ভাষাৰ পৰিৱৰ্তন সম্পৰ্কে কিছু কথা অধ্যয়ন কৰিবলৈ পাব।

ইতিমধ্যে কৈ অহা হৈছে যে ভাষাৰ এটা উল্লেখযোগ্য বৈশিষ্ট্য হ'ল ইয়াৰ পৰিৱৰ্তনশীলতা। ভাষাই কেনেদৰে পৰিৱৰ্তন লাভ কৰে তাৰ কাৰণসমূহৰ লগতে পৰিৱৰ্তনৰ প্ৰক্ৰিয়াসমূহৰ বিষয়েও এই অধ্যায়টোৰ জৰিয়তে আপুনি অৱগত হ'ব পাৰিব। মন কৰিবলগীয়া যে ভাষাৰ পৰিৱৰ্তন মূলতঃ দুই ধৰণে ঘটে— বাহ্যিক আৰু আভ্যন্তৰীণ। অধ্যায়টো অধ্যয়ন কৰি আপুনি ভাষাৰ এই প্ৰক্ৰিয়াসমূহৰ বিষয়েও অনুধাৱন কৰিবলৈ সক্ষম হ'ব।

৬.৩ ভাষাৰ পৰিৱৰ্তন

সমাজৰ লগত ভাষাৰ সম্পৰ্ক অঙ্গাঙ্গী। সমাজ জীৱনৰ পৰিৱৰ্তনৰ নিচিনাকৈ ভাষাইও সময়ৰ লগে লগে বিভিন্ন দিশৰ পৰা পৰিৱৰ্তন লাভ কৰে। সভ্যতাৰ বিকাশৰ লগে লগে মানৱ সমাজৰ প্ৰায় আটাইবোৰ দিশতে পৰিৱৰ্তন সংঘটিত হৈছে। ই এক স্বাভাৱিক প্ৰক্ৰিয়া। মানুহৰ সামাজিক, ৰাজনৈতিক, সাংস্কৃতিক চিন্তাৰ পৰিৱৰ্তনে ভাষাৰ জগতলৈও পৰিৱৰ্তন আনে। মুঠতে, সমাজৰ পৰিৱৰ্তনৰ প্ৰভাৱ সদায় ভাষাৰ ওপৰত পৰে। বিশেষকৈ এখন সমাজ আন এখন সমাজৰ লগত যোগাযোগ স্থাপন হ'লে দুয়োখন সমাজত বাস কৰা লোকৰ কথিত ভাষাৰ ওপৰত প্ৰভাৱ পৰে। কথিত ভাষাৰ পৰিৱৰ্তন সঘনে হয়; কিন্তু লিখিত ভাষাৰ পৰিৱৰ্তনৰ গতি অতি মন্থৰ । কাৰণ লিখিত ভাষাক ব্যাকৰণৰ কঠোৰ শাসনেৰে বান্ধি ৰখা হয়। তথাপিতো সময়ৰ পৰিৱৰ্তনৰ লগে লগে লিখিত ভাষাৰো পৰিৱৰ্তন হয়। পৰিৱৰ্তনশীলতা ভাষাৰ প্ৰধান বৈশিষ্ট্য। পৰিৱৰ্তনৰ অবিহনে ভাষা এটা মৃত ৰূপত পৰিণত হ'ব পাৰে। সংস্কৃত ভাষাক কঠোৰ শাসনেৰে বান্ধি পেলোৱাৰ ফলত এই ভাষাটো মৃত প্ৰায় হ'বলৈ ধৰিছে। স্থবিৰতাই ভাষাক মৃত্যুৰ মুখলৈ ঠেলি দিয়ে। গতিশীলতাই ভাষাক জীৱন্ত কৰি ৰাখে। গতিশীলতাই সময়ৰ গতিত বিভিন্ন ভাষাৰো জন্ম দিয়ে।

ভাষাৰ পৰিৱৰ্তনে সদায় জটিলতাৰ পৰা সৰলতালৈ গতি কৰে। ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাই জটিলতা পৰিহাৰ কৰি পালি আৰু প্ৰাকৃতৰ ৰূপ লয়। প্ৰাকৃত ৰূপবোৰ খণ্ড খণ্ড হৈ অপভ্ৰংশ ৰূপৰ সৃষ্টি হয়। অপভ্ৰংশ স্তৰত একেবাৰে জটিলতা কমি ইয়াৰ পৰা নব্য-ভাৰতীয় আৰ্য ভাষা সমূহৰ সৃষ্টি হয়। এনেদৰে মাগধী প্ৰাকৃতৰ পৰা মাগধী অপভ্ৰংশ আৰু তাৰ অৱহট্‌ঠ ৰূপৰ পৰাই অসমীয়া, বাংলা আৰু উড়িয়া আদি ভাষাৰ উৎপত্তি হৈছে। এই ভাষাসমূহে বিকাশ লাভ কৰি অন্যান্য ভাষাৰ সংস্পৰ্শলৈ আহি সুকীয়া ৰূপ গ্ৰহণ কৰে। পৰিৱৰ্তনৰ গতিপথত আৰ্যভিন্ন ভাষাসমূহৰ প্ৰভাৱত অসমীয়া ভাষাও সুকীয়া বিশেষত্বৰে গঢ় লৈ উঠে। অসমীয়া ভাষাই উদ্ভৱৰ সময়ৰ পৰা প্ৰাচীন অসমীয়া, মধ্য অসমীয়াকে ধৰি আধুনিক অসমীয়ালৈকে উচ্চাৰণ, ব্যাকৰণ, শব্দ আদিৰ দিশত ভালেমান পৰিৱৰ্তন লাভ কৰি আহিছে। এনেদৰে অসমীয়া ভাষাই সময়ৰ সোঁতত গতি কৰোঁতে লিখিত আৰু কথিত দুয়োটা ৰূপতে পৰিৱৰ্তন সাধিত হৈছে।

৬.৪ ভাষাৰ পৰিৱৰ্তনৰ কাৰণ

ভাষাৰ পৰিৱৰ্তন স্বতঃস্ফূৰ্ত আৰু স্বাভাৱিক। মানুহৰ ভাব প্ৰকাশৰ মাধ্যম হৈছে ভাষা। সভ্যতা-সংস্কৃতিৰ বিকাশৰ লগে লগে মানুহৰ জ্ঞানৰ জগতত নতুন ভাব, নতুন ধাৰণাই ঠাই পায়। বিজ্ঞানৰ অৱদানৰ ফলত নতুন নতুন বস্তুৰ আৱিষ্কাৰ হৈছে। এই বস্তুবোৰৰ নাম জানিবলৈ নিজৰ ভাষাত শব্দৰ অভাৱ হ'লে মানুহে নতুন শব্দৰ প্ৰয়োজন অনুভৱ কৰে। সেয়ে অন্যান্য ভাষা-ভাষীৰ সংস্পৰ্শলৈ আহি মানুহে সেই অভাৱ পূৰণ কৰে। অন্য ভাষাৰ পৰা শব্দ লোৱাৰ ফলত অনুকৰণৰ অপূৰ্ণতা বা উচ্চাৰণৰ জটিলতাৰ কাৰণে শব্দবোৰ মানুহে নিজৰ ভাষাৰ ঠাঁচত সজাই লয়। ইয়াৰ ফলত ভাষাত নানা পৰিৱৰ্তনে দেখা দিয়ে। সামাজিক, সাংস্কৃতিক, ৰাজনৈতিক,

ভৌগোলিক, ভাষাগত, মনোবৈজ্ঞানিক ইত্যাদি কাৰণৰ ফলত ভাষাৰ পৰিৱৰ্তন সাধিত হয়।

- **সামাজিক ঃ** ভাষাৰ পৰিৱৰ্তনত সমাজৰ বিভিন্ন দিশৰ পৰিৱৰ্তনৰ প্ৰভাৱ পৰে। ব্যৱসায়-বাণিজ্য, শিক্ষা-দীক্ষা, প্ৰশাসনীয় তাগিদা, ভ্ৰমণ আদি কাৰণত এখন ঠাইৰ মানুহৰ আন এখন ঠাইৰ মানুহৰ লগত সম্পৰ্ক ঘটাৰ ফলত একো একোখন সমাজত প্ৰচলিত ভাষাই পৰিৱৰ্তন লাভ কৰে। সেইদৰে যুদ্ধ-বিগ্ৰহ, বিদেশী আক্ৰমণ আদিৰ কাৰণেও সমাজ জীৱনত পৰিৱৰ্তন ঘটে। যুদ্ধৰ সময়ত বিভিন্ন ভাষা-ভাষীৰ সংমিশ্ৰণ ঘটাৰ ফলত ভাষাৰ পৰিৱৰ্তন হয়। অসমীয়া সমাজত আই, বৌ, বৌটিৰ ঠাইত মা, মামা, আৰু পিতা, দেউতা আদিৰ ঠাইত ডেডী, পাপা আদি শব্দৰ ব্যৱহাৰ হ'বলৈ ধৰাটো নিঃসন্দেহে পাশ্চাত্য প্ৰভাৱৰ ফল। তেনেদৰে বিভিন্ন জাতিৰ মাজত হোৱা বিয়া-বাৰুৰ ফলত ভাষাৰ ধ্বনিগত, ৰূপগত, বাক্যগত আৰু অৰ্থগত দিশত পৰিৱৰ্তন ঘটে। সাংস্কৃতিক কাৰণত এটা জনগোষ্ঠীয়ে আন এটা জনগোষ্ঠীৰ পৰা সংস্কৃতি সমাহৰণ কৰোঁতে শব্দৰ আদান-প্ৰদানৰ কাৰণেও ভাষাৰ পৰিৱৰ্তন হয়। অসমীয়া সমাজত মুছলমান আৰু ইংৰাজসকলৰ আগমনৰ ফলত বহুতো শব্দ অসমীয়া ভাষাত সোমাই পৰে আৰু তাৰ লগে লগে অসমীয়া ভাষাৰ শব্দ-ভাণ্ডাৰৰ পৰিৱৰ্তন হয়।
- **সাংস্কৃতিক ঃ** এখন সমাজৰ সংস্কৃতিয়ে আন এখন সমাজক প্ৰভাৱিত কৰাৰ ফলত সাংস্কৃতিক বিষয় বা বস্তুবোৰৰ লগতে সেইবোৰক বুজোৱা শব্দবোৰো ধাৰ কৰিব লগা হয়। যেনে— অসমত বিভিন্ন জনগোষ্ঠী বসবাস কৰাৰ ফলত এটা জনগোষ্ঠীৰ লগত আন এটা জনগোষ্ঠীৰ সাংস্কৃতিক মিলনৰ পৰিণতি স্বৰূপে সাজপাৰ, অলংকাৰ, প্ৰসাধন, খাদ্য সামগ্ৰী ইত্যাদি বিষয়ক শব্দৰ আদান-প্ৰদান ঘটিছে। তাৰ ফলতো ভাষাৰ পৰিৱৰ্তন ঘটে।
- **ৰাজনৈতিক ঃ** এটা ভাষা কোৱা অঞ্চল বিভিন্ন সময়ত বিভিন্ন শাসনৰ অধীন হ'লে তেতিয়া শাসকসকলৰ ভাষাৰ শব্দ কিছুমান শাসিত অঞ্চলৰ ভাষাত সোমাই পৰে। উদাহৰণস্বৰূপে, আহোমসকলে অসমত ৰাজত্ব কৰাৰ ফলত টাই ভাষাৰ শব্দ অসমীয়া ভাষাত সোমাই পৰে। আহোমৰ পিছত ব্ৰিটিছ শাসনৰ ফলত ইংৰাজী ভাষাৰ ভালেমান শব্দ অসমীয়া ভাষালৈ আমদানি হয়। আকৌ আহোম ৰাজত্বকালত সঘনাই হোৱা মুছলমান আক্ৰমণৰ ফলত ফাৰ্চী আৰু আৰবী ভাষাৰ বহুতো শব্দ অসমীয়া ভাষাত ব্যৱহাৰ হ'বলৈ লয়। এনেদৰে অসমীয়া ভাষাৰ লগত বিভিন্ন ভাষাৰ সংমিশ্ৰণৰ ফলত নতুন ধৰণৰ শব্দগঠন আৰু বাক্যগঠন হ'বলৈ ধৰিলে আৰু এনেদৰে অসমীয়া ভাষাৰ পৰিৱৰ্তন সাধিত হ'বলৈ ধৰিলে।
- **ভৌগোলিক ঃ** ভৌগোলিক অৱস্থানৰ কাৰণেও ভাষাৰ পৰিৱৰ্তন হয়। যি কোনো এটা জনসমষ্টি বেলেগ বেলেগ ঠাইলৈ স্থানান্তৰিত হোৱাৰ ফলত নতুন পৰিবেশত নতুন ৰীতি-নীতি আঁকোৱালি লোৱাৰ লগে লগে নতুন শব্দৰ ব্যৱহাৰ হ'বলৈ ধৰে। যেনে— অসমীয়া ভাষাৰ মিঠা বস্তুৰ নাম— মিচিৰি, চেনী আৰু গুড় ক্ৰমে মিছৰ দেশ, চীনদেশ আৰু গৌড় দেশৰ পৰা আহিছে।
- **ভাষাগত ঃ** বিভিন্ন ঠাইৰ পৰা বিভিন্ন ভাষা কোৱা লোক যেতিয়া একে ঠাইতে থাকিবলৈ লয় তেতিয়া তেওঁলোকৰ মাজত ভাবৰ আদান-প্ৰদান কৰোঁতে ভাষাত ব্যৱহাৰ হোৱা শব্দৰ আদান-

প্ৰদান হয়। শব্দৰ আদান-প্ৰদানৰ লগে লগে ধ্বনিৰ উচ্চাৰণ, ৰূপ-সংযোগ আৰু বাক্য ৰীতিৰ সালসলনি ঘটাৰ ফলত মূল ভাষাটোৰ পৰিৱৰ্তন ঘটে। যেনে — ভাৰতত আৰ্য আৰু আৰ্যভিন্ন লোক একেলগে বাস কৰাৰ ফলত উভয়ৰে ভাষাৰ বহুতো পৰিৱৰ্তন সংঘটিত হৈছে।

- **মনোবৈজ্ঞানিক ঃ** মনোবৈজ্ঞানিক কাৰণতো ভাষাৰ পৰিৱৰ্তন ঘটে। যেতিয়া কোনো এটা জনসমষ্টিয়ে আন এটা জনসমষ্টিক উচ্চ বুলি ভাবে; তেতিয়া সেই জনসমষ্টিৰ পৰা শব্দ ধাৰ কৰে। নিজৰ ভাষাত উপযুক্ত শব্দ থাকিলেও তাক ব্যৱহাৰ নকৰি অন্যান্য ভাষাৰ পৰা লোৱা শব্দ গ্ৰহণ কৰি তেওঁলোকে নিজৰ ভাষাত ব্যৱহাৰ কৰে। উদাহৰণস্বৰূপে— অসমীয়া ভাষাই ইংৰাজী ভাষাৰ বহু শব্দ আৰু নতুন বাক্য গ্ৰহণ কৰিছে। ভাষাৰ পৰিৱৰ্তনত মানুহৰ মনৰ সুখ-দুখৰ কথাইও সহায় কৰে। দুখৰ সময়ত লাহে লাহে কথা কয় আৰু সুখৰ সময়ত আনন্দত উত্তেজিত হৈ খৰকৈ কথা কোৱাৰ ফলত ধ্বনিৰ পৰিৱৰ্তন হয়।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ১ ঃ ভাষাৰ পৰিৱৰ্তন সাধিত হোৱাৰ কাৰণসমূহ কি কি ?

.....

চিন্তা-চৰ্চা কৰক — ৬.১

ভাষাৰ পৰিৱৰ্তনৰ কাৰণসমূহ বহলাই আলোচনা কৰক।

.....

.....

.....

.....

.....

৬.৫ ভাষাৰ পৰিৱৰ্তনৰ বিভিন্ন প্ৰকাৰ

পৰিৱৰ্তনশীলতা ভাষাৰ স্বাভাৱিক ধৰ্ম। ভাষাই সদায় জটিলতাৰ পৰা সৰলতালৈ গতি কৰে। নিৰ্দিষ্ট ভৌগোলিক সীমাৰ মাজত আৱদ্ধ থাকিও ভাষাৰ পৰিৱৰ্তন হ'ব পাৰে। মানুহে বিভিন্ন সময়ত সমাজ, সংস্কৃতি, বিজ্ঞান, ধৰ্ম, ব্যৱসায়-বাণিজ্য, শিক্ষা-দীক্ষা আদি কাৰণত বিভিন্ন ঠাইৰ মানুহৰ লগত সম্পৰ্ক স্থাপন কৰে। এই সম্পৰ্ক ঘটে ভাষাৰ মাধ্যমেৰে। ফলত ভাষাৰ পৰিৱৰ্তন ঘটিবলৈ ধৰে। এনেদৰে বিভিন্ন সময়ত বিভিন্ন জনৰ মুখ বাগৰি ভাষাই ক্ৰমবিকাশৰ ফালে গতি কৰে। ভাষাৰ পৰিৱৰ্তনক দুটা ভাগত ভাগ কৰা হয়। যথা—

- ➢ বাহ্যিক পৰিৱৰ্তন অৰ্থাৎ অন্য ভাষাৰ প্ৰভাৱ বা অন্য ভাষাৰ সংশ্ৰৱৰ ফলত হোৱা পৰিৱৰ্তন।

➢ আভ্যন্তৰীণ পৰিৱৰ্তন অৰ্থাৎ ভাষাৰ নিজৰ ভিতৰতে হোৱা ক্ষয় বা বিকাশৰ ফলস্বৰূপে হোৱা পৰিৱৰ্তন।

এই অধ্যায়টোত আমি কেৱল ভাষাৰ বাহ্যিক পৰিৱৰ্তনৰ বিষয়েহে বহলাই আলোচনা কৰিম। ইয়াৰ পৰৱৰ্তী অধ্যায়টোত ভাষাৰ আভ্যন্তৰীণ পৰিৱৰ্তন সম্পৰ্কে বহলাই আলোচনা দাঙি ধৰা হ'ব।

৬.৫.১ ভাষাৰ বাহ্যিক পৰিৱৰ্তন

কোনো এটা ভাষা কোৱা সম্প্ৰদায় যেতিয়া আন এটা ভাষা কোৱা সম্প্ৰদায়ৰ সংস্পৰ্শলৈ আহে তেতিয়া ভাষাৰ যি পৰিৱৰ্তন সংঘটিত হয় তাকে বাহ্যিক পৰিৱৰ্তন বোলে। মানৱ সভ্যতাৰ বিকাশৰ লগে লগে মানুহৰ চিন্তা-চৰ্চা কৰাৰ শক্তিও বাঢ়িবলৈ ধৰিলে। সমাজ-সংস্কৃতিৰ পৰিৱৰ্তনৰ ফলত আৰু বিজ্ঞানৰ নতুন নতুন অৱদানৰ ফলত মানুহে নতুন জ্ঞান লাভ কৰিবলৈ ধৰিলে। এই নতুন চিন্তাৰ খোৰাক যোগাবলৈ কেতিয়াবা মানুহে নিজৰ ভাষাত উপযুক্ত শব্দ বিচাৰি নাপাই আন ভাষাৰ পৰা শব্দ ধাৰ কৰে। এই শব্দ গ্ৰহণ কৰোঁতে কেতিয়াবা ধ্বনি-ৰীতিৰ সালসলনি ঘটাই ভাষাক নিজা ঠাঁচত গঢ় দি লয় আৰু কেতিয়াবা হুবহু একে ৰূপত ব্যৱহাৰ কৰে। এনেদৰে ভাষাৰ পৰিৱৰ্তন ঘটে। পৃথিৱীৰ প্ৰত্যেক দেশৰে সামাজিক, সাংস্কৃতিক, ৰাজনৈতিক আৰু অৰ্থনৈতিক ব্যৱস্থা সুকীয়া। প্ৰত্যেক সমাজৰে নীতি-নিয়ম, খাদ্য-সামগ্ৰী, সাজ-পাৰ, বিলাসৰ সামগ্ৰী, ব্যৱসায়-বাণিজ্য, শিক্ষা, ক্ৰীড়া ইত্যাদি বিষয়ৰ লগত সম্পৰ্কিত নিজা শব্দ থাকে। যেতিয়া ৰাজনৈতিক, বাণিজ্যিক, সামাজিক আদি কাৰণত এটা ভাষা কোৱা লোকে আন এটা অঞ্চলৰ অন্য ভাষা কোৱা লোকৰ লগত মিলামিছা কৰে তেতিয়া এই শব্দবোৰ ভাষাত সোমাই পৰে। অসমীয়া ভাষাত ইংৰাজী, পাৰ্চী-আৰবী আৰু অন্যান্য ভাৰতীয় ভাষাৰ বহুত শব্দ সোমাই পৰিছে। সেইদৰে ইংৰাজী ভাষায়ো গ্ৰীক, লেটিন, ফৰাচী আদি ভাষাৰ পৰা বহু শব্দ গ্ৰহণ কৰিছে। কেতিয়াবা নিজৰ ভাষাৰ প্ৰতি থকা হীনমন্যতা বা অৱহেলাৰ বাবেও কিছুমান শব্দ আনৰ পৰা ধাৰ কৰে। আন এটা ভাষাৰ প্ৰতি থকা শ্ৰদ্ধাজনিত মনোবৃত্তি অৰ্থাৎ ভাষাটোক উচ্চ মৰ্যাদাসম্পন্ন বুলি ভবাৰ ফলতো শব্দ ধাৰ কৰা হয়। অসমীয়া ভাষী লোকসকলে ইংৰাজী ভাষাৰ প্ৰতি থকা উচ্চ মনোভাবৰ কাৰণে দৈনন্দিন জীৱনত বহুতো ইংৰাজী শব্দৰ ব্যৱহাৰ কৰে। সেইবাবে খেলা-ধূলা, বিলাসৰ সামগ্ৰী, বেমাৰ-আজাৰ, ঔষধ পাতি আদিকে ধৰি সম্বন্ধবাচক শব্দৰ ক্ষেত্ৰতো ইংৰাজী ভাষাৰ শব্দ সোমাই পৰিছে। পিতা-মাতা, দেউতা-আইতা আদিৰ ঠাইত ডেডী, মামী, পাপা, ব্ৰাডাৰ, চিষ্টাৰ, আঙ্কোল, আণ্টি ইত্যাদি শব্দ তাৰে কেইটামান উদাহৰণ মাত্ৰ।

ভাষাৰ বাহ্যিক পৰিৱৰ্তনৰ চাৰিটা স্তৰ আছে— ধ্বনিগত, ৰূপগত, শব্দগত আৰু বাক্যগত।

- *ধ্বনিগত ধাৰ ঃ* বাহ্যিক পৰিৱৰ্তনত ভাষাৰ ধ্বনিগত পৰিৱৰ্তন খুব কমেই দেখা যায়। ভাষাৰ ধ্বনিবোৰত কিছুমান পৰস্পৰ সংপৃক্ত নিয়ম থাকে আৰু এটা নিয়মৰ পৰিৱৰ্তন হ'লেই আন আন নিয়মবো পৰিৱৰ্তন কৰিবলগীয়া হয় সেয়ে ধ্বনিগত পৰিৱৰ্তন খুব কম হয়। ধ্বনিগত ধাৰৰ এটা উদাহৰণ হ'ল ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাত মূৰ্ধন্য ধ্বনিৰ ব্যৱহাৰ। ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাৰ মূল হৈছে ইণ্ডো-ইউৰোপীয় ভাষা। ইণ্ডো-ইউৰোপীয় ভাষা পৰিয়ালৰ ভিতৰত ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাৰ বাহিৰে আন কোনো ভাষাতে মূৰ্ধন্য ধ্বনিৰ ব্যৱহাৰ পোৱা নাযায়। ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাত ভাৰতৰ দক্ষিণাঞ্চলত থকা দ্রাবিড় ভাষাৰ প্রভাৱত মূৰ্ধন্য ধ্বনিৰ প্রৱেশ ঘটিছে। অসমীয়া ভাষা ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাৰ পৰা ক্রম বিকশিত হ'লেও ইয়াত মূৰ্ধন্য ধ্বনিৰ ব্যৱহাৰ নাই। অসমীয়া ভাষাত দন্ত্য আৰু মূৰ্ধন্য ধ্বনিসমূহ তিব্বতবর্মীয় ভাষাৰ প্রভাৱত দন্তমূলীয় ধ্বনিৰূপে উচ্চাৰণ হোৱা বুলি অনুমান কৰা হৈছে। সেইদৰে সংস্কৃতৰ শ, ষ, স এই ধ্বনি তিনিটা একক ব্যঞ্জনৰূপে অসমীয়াত পশ্চ তালব্য উষ্ম 'স' (x) ৰূপে উচ্চাৰণ হয়।
- *ৰূপগত ধাৰ ঃ* ভাষাৰ ধ্বনিগত পৰিৱৰ্তনৰ দৰে ৰূপগত পৰিৱৰ্তনো সামান্য পৰিমাণেহে হয়। ভাষাই সাধাৰণতে শব্দহে ধাৰ কৰে, বিভক্তি প্রত্যয় আদি নকৰে। কিন্তু কেতিয়াবা ভাষাই দেশী প্রত্যয়, বিদেশী শব্দৰ মূলৰ লগত যোগ কৰি নতুন শব্দ গঠন কৰে। অসমীয়া ভাষাত এনে ৰূপগত ধাৰৰ উদাহৰণ বহুতো পোৱা যায়। আৰৱী-পার্চী ভাষাৰ পৰা পূর্ব প্রত্যয় আৰু পৰ প্রত্যয় গ্রহণ কৰি অসমীয়া ভাষাই নতুন শব্দ সাধন কৰিছে। যেনে— বেটাইম, বেআইনী, বেতাল, বেদখল, বেনিয়ম, বদনাম, বেই মান, বেনামী, দগাবাজ, দাদাগিৰি, গুণ্ডাগিৰি, কাগজৰালা,ফুলদানি, পিকদানি ইত্যাদি। অসমীয়া ভাষাত '-ঈ' আৰু '-অনী' প্রত্যয় যোগ কৰি ৰূপগত পৰিৱৰ্তন ঘটাই শব্দ গঠন কৰিব পাৰি। যেনে— হাকিমনী, মেমনী, মাষ্টৰী, বিলাতী, প্রফেছাৰনী, উকিলনী, বেপাৰী ইত্যাদি। সাম্প্রতিক সময়ত দেখা পোৱা অসমীয়া ভাষাৰ ৰূপগত ধাৰৰ আন এটা উদাহৰণ হ'ল সম্বন্ধবাচক পদৰ পুৰুষ বিভক্তি উহ্য ৰখাৰ প্রৱণতা। যেনে— মোৰ দেউতা, তোৰ দেউতাৰ, তোমাৰ দেউতাৰা, তাৰ দেউতাক আদিৰ ঠাইত তোৰ দেউতা, তোমাৰ দেউতা, তাৰ দেউতা আদিৰ ব্যৱহাৰ। অসমীয়া ভাষাৰ বাহিৰে আন ভাৰতীয় ভাষা বা ইংৰাজী ভাষাতো পুৰুষ অনুসৰি সম্বন্ধবাচক পদৰ ৰূপান্তৰ ঘটা নিয়ম পোৱা নাযায়। অসমীয়া ভাষাৰ এই ৰূপতাত্ত্বিক উপাদানৰ ক্রম বিলুপ্তি নিঃসন্দেহে অন্য ভাষাৰ প্রভাৱত সংঘটিত হৈছে।
- *শব্দগত ধাৰ ঃ* এটা ভাষাই আন এটা ভাষাৰ পৰা শব্দ ধাৰ কৰোঁতে শব্দ-সম্ভাৰৰ ক্ষেত্রত নানা পৰিৱৰ্তন হোৱা দেখা যায়। কেতিয়াবা শব্দবিলাক অবিকলভাৱে ব্যৱহাৰ কৰা হয় আৰু কেতিয়াবা নিজা ঠাঁচত গঢ় দি ব্যৱহাৰ কৰা হয়। বাহ্যিক

পৰিৱৰ্তনৰ ফলত অসমীয়া ভাষাত গঠন হোৱা শব্দক চাৰি ভাগত ভাগ কৰা হয়।

- যথাযথ ধাৰ
- মিশ্রিত ধাৰ
- পৰিৱর্তিত ৰূপত হোৱা ধাৰ
- অর্থৰ বা অনুবাদমূলক ধাৰ

- যথাযথ ধাৰ ঃ অসমীয়া ভাষাই ভাৰতীয় আর্যমূলৰ পৰা ভাষাতাত্ত্বিক বিৱর্তনৰ মাজেদি অতিক্রম কৰোঁতে তৎসম, তদ্ভৱ শব্দৰ লগতে প্রাদেশিক ভাষা আৰু বিদেশী ভাষাৰ পৰাও বহুতো শব্দ গ্রহণ কৰিছে। সামাজিক, সাংস্কৃতিক পৰিৱর্তনৰ ফলত মানুহৰ জীৱন যাত্রাৰ পৰিৱর্তন হ'ল। সেয়ে কিছুমান শব্দৰ ব্যৱহাৰ কমি গৈ নতুন শব্দৰ ব্যৱহাৰ হ'বলৈ ধৰিলে। বিৱর্তনৰ গতিপথত অসমীয়া ভাষাই যুগৰ লগত খাপ খোৱাকৈ ইংৰাজী, পর্টুগীজ, আৰবী-পার্চী আদি ভাষাৰ পৰা অনেক শব্দ গ্রহণ কৰিছে। এনে শব্দ কিছুমান একে ৰূপ তথা একে অর্থতে গ্রহণ কৰা হৈছে আৰু আন কিছুমান উচ্চাৰণৰ সুবিধাৰ কাৰণে ধ্বনিৰ পৰিৱর্তন ঘটাই গ্রহণ কৰা হৈছে। উদাহৰণস্বৰূপে—

ক) চিকিৎসা সম্পর্কীয় ঃ ডাক্তৰ, এলোপেথিক, হস্পিটাল, ফার্মাচী, এক্স-ৰে, কলেৰা, টাইফয়েদ, কেন্সাৰ, মেলেৰিয়া, জণ্ডিছ, প্লেগ, ফেনাইল, পেনিচিলিন, পাউদাৰ ইত্যাদি।

খ) শিক্ষা সম্পর্কীয় ঃ স্কুল, কলেজ, মিউজিয়াম, পাছ, ফেইল, ডিভিজন, লাইব্রেৰী, হল, ক্লাছ, ডেস্ক, বেঞ্চ, ব্লেক বোর্ড, পেঞ্চিল, স্কেল, টেবুল, পেপাৰ, ফাইল, অফিচাৰ ইত্যাদি।

গ) সুকুমাৰ কলা আৰু সাহিত্য সংস্কৃতি বিষয়ক শব্দঃ ট্রেজেদি, কমেডি, নভেল, ৰোমাণ্টিক, ষ্টাইল, থিয়েটাৰ, প্রগেম, ফটো, ফটোগ্রাফ, চিনেমা ইত্যাদি।

ঘ) খোৱা-বোৱা, সাজ-পাৰ, বিলাসী সামগ্রী বুজোৱা শব্দ ঃ চক্‌লেট, কাট্‌লেট, জাম, জেলি, কেক্‌, বার্লি, ব্রেড, বেড টি, কাপ-প্লেট, কেট্‌লি, ব্রেকফাষ্ট, কেপ, কোট, পেণ্ট, কলাৰ, টাই, চেণ্ডেল, ফ্রক, চেমিজ, টাৰেল, জেকেট, ব্লাউজ, টুথপেষ্ট, টুথব্রাছ, গ্রামোফন, টেপ ৰেকর্ডাৰ, ৰেডিঅ', লিপষ্টিক আদি।

ঙ) শাসন সম্পর্কীয় শব্দ ঃ গৱর্ণমেন্ট, পার্লিয়ামেন্ট, ডিপার্টমেন্ট, হাইক'র্ট, ট্রেজাৰী, কাউন্সিল, অফিচ, ফৰম, মিনিষ্টাৰ, ছাৰ, কমিছনাৰ, ৰেজিষ্টাৰ, চেয়াৰমেন, মিটিং, পিষ্টল, কনিষ্টবল, মিলিটেৰী ইত্যাদি।

চ) ব্যৱসায়-বাণিজ্য, যান-বাহন সম্পর্কীয় শব্দ ঃ চেক, নট, ৰেচন, কন্টল, ষ্টোৰ, ফার্ম, কোম্পানী, বাছ, ভান, ট্রেইন, জংচন, ছিগ্‌নেল, হেণ্ডেল,

পেট্ৰল, ৰে'ল, টায়াৰ, পাম্প, ফেৰি ইত্যাদি।

ইয়াৰ বাহিৰেও অসমীয়া ভাষাত পাচী-আৰবী, টাই, তিব্বতবৰ্মী, অষ্ট্ৰিক, দ্ৰাবিড় আদি ভাষাৰ পৰাও বহুতো শব্দ সোমাই পৰিছে।

- মিশ্ৰিত ধাৰ ঃ কিছুমান শব্দৰ এটা অংশ দেশী আৰু আনটো অংশ বিদেশী বা অন্যান্য ভাষাৰ পৰা ধাৰ কৰা। তেনেকুৱা শব্দক মিশ্ৰিত শব্দ বোলে। এই শ্ৰেণীৰ শব্দৰ অৰ্থটোও ধাৰ কৰা। এনে ধৰণৰ শব্দবোৰ অসমীয়া ভাষাত ঘাইকৈ ইংৰাজী আৰু আৰবী-পাচী ভাষাৰ পৰা গ্ৰহণ কৰা হৈছে। উদাহৰণস্বৰূপে— ৰেল গাড়ী, বাছ গাড়ী, মটৰ গাড়ী, মেচিন নাও, হাট-বজাৰ, লাট-চাহাব, মেমচাহাব, ছীল-মোহৰ, হেড্ পণ্ডিত ইত্যাদি।

  অসমীয়া শব্দৰ লগত বিদেশী ভাষাৰ প্ৰত্যয় সংযোগ কৰি গঠন কৰা শব্দ কিছুমান হ'ল— ফুলদানী, পিকদানী, ডাক্তৰখানা, বেইজ্জত, বেনামী, গুণ্ডাগিৰি, মৌজাদাৰ, চৌকিদাৰ, ফেৰিৱালা ইত্যাদি।

  ঠিক তেনেদৰে অসমীয়া '-ঈ' আৰু '-অনী' স্ত্ৰীলিংগবাচক প্ৰত্যয় বিদেশী শব্দৰ লগত যোগ কৰিও শব্দ গঠন কৰা হয়। যেনে— '-ঈ' প্ৰত্যয়ৰ যোগত— মাষ্টাৰী, বেপাৰী, ব্যৱসায়ী, দোকানী, ডাক্তৰী আদি। '-অনী' প্ৰত্যয়ৰ যোগত — প্ৰফেছাৰনী, হাকিমনী, উকিলনী, ডাক্তৰণী, মাষ্টৰনী, অফিচাৰনী ইত্যাদি।

  অসমীয়া নিৰ্দিষ্টতাবাচক -টো, -খন, -জন, -গৰাকী আদি প্ৰত্যয়ৰ লগত বিদেশী শব্দ যোগ হৈও কিছুমান নতুন শব্দ গঠিত হৈছে। যেনে— টেবুলখন, ফেনখন, ব্ৰাছডাল, মেচিনটো, ইঞ্জিনীয়াৰজন, মিচজনী, চিষ্টাৰজনী ইত্যাদি।

- পৰিৱৰ্তিত ৰূপত ব্যৱহাৰ হোৱা ধাৰ ঃ কেতিয়াবা ভাষাই অন্য ভাষাৰ পৰা লোৱা শব্দবোৰ নিজৰ ভাষাৰ ঠাঁচত সজাই লয়। অসমীয়া ভাষাই ইংৰাজী আৰু পাচী ভাষাৰ পৰা লোৱা শব্দবোৰ নিজৰ ভাষাৰ উচ্চাৰণৰ সুবিধা অনুসৰি গঢ় দি লৈছে। যেনে— আলমাৰী (Almirah), পুলিচ (police), কেৰাচিন (Kerosene), টচলাইট (Torch light), ইছতেছন (Station), লাট চাহাব (Lord), বাকচ (Box), হাফপেন (Half pant), গিলাচ (Glass), টিউবেল (Tube-well), ফেল (fail), ৰেল (Rail), ৰিজাল (Result), চাইকেল (cycle), কমেন (comment), জৰ্জ (judge), লেম (lamp) ইত্যাদি। সেইদৰে আৰবী-পাচীৰ শব্দৰ 'ব' ধ্বনি অসমীয়া ভাষাত 'প' ধ্বনি হিচাপে উচ্চাৰিত হয়। যেনে— গোলাপ, কিতাপ, হিচাপ ইত্যাদি।
- অনুবাদমূলক ধাৰ ঃ কেতিয়াবা কোনো বিদেশী শব্দৰ আৰ্হিত বা অনুকৰণত অসমীয়া ভাষাই শব্দ অনুবাদ কৰি লোৱা দেখা যায়। এনেকুৱা ধাৰত অৰ্থটোহে

ধাৰ কৰা হয়। ৰূপ ধাৰ কৰা নহয়। অসমীয়া ভাষাত ইংৰাজী ভাষাৰ অনুকৰণত বহুতো শব্দ অনূদিত হৈ সোমাইছে। যেনে— সুপ্ৰভাত (Good morning), শুভৰাত্ৰি (Good night), মধ্যাহ্ন ভোজন (Lunch), সান্ধ্য ভোজন (Dinner), ক'লা বজাৰ (Black market), ক'লা টকা (Black money), অনাতাঁৰ (Radio), দূৰদৰ্শন (Television), কৰমৰ্দন (Handsake), ঘূৰণীয়া মেজ-মেল (Round table conference), ৰূপালী জয়ন্তী (Silver Jubilee), সোণালী জয়ন্তী (Golden Jubilee), পাদটীকা (Foot note), সুবৰ্ণ সুযোগ (Golden opportunity), উদাহৰণস্বৰূপে (For the example) ইত্যাদি।

- *বাক্যগত ধাৰ ঃ* ভাষাত বাক্যগত ধাৰৰ উদাহৰণ বিৰল। ভাষাৰ ধ্বনিগত পৰিৱৰ্তন প্ৰথমতে ঘটে। ধ্বনিৰ পৰিৱৰ্তনে ৰূপগত আৰু বাক্যগত দিশত প্ৰভাৱ পেলায়। ভাষাৰ বাক্যগত ধাৰ বহুত সময়ৰ পিছতহে চকুত পৰে। ভাষা এটাত ব্যৱহাৰ হোৱা বাক্যবোৰত বাক্যগত ধাৰ সোমাই পৰে আৰু বাক্যত ব্যৱহৃত পদবোৰৰ বিশ্লেষণৰ দ্বাৰা বাক্যগত ধাৰ নিৰ্ণয় কৰিব পাৰি। অসমীয়া ভাষাতো ইংৰাজী ভাষাৰ বাক্যৰীতিৰ প্ৰভাৱ পৰিছে। আধুনিক অসমীয়া ভাষাই অৰুণোদয় যুগত মিছনেৰীসকলৰ হাতত প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰিছিল। মিছনেৰীসকলৰ ভাষা আছিল ইংৰাজী। সেই সময়ত অসমীয়া লেখকসকলে ইংৰাজী ভাষাৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱিত হৈ অসমীয়া বাক্য গঠন কৰিছিল। ইংৰাজী ভাষাৰ প্ৰভাৱ পৰাৰ কাৰণ এটা হ'ল সুদীৰ্ঘ দিন ইংৰাজে অসমত ৰাজত্ব চলোৱাটো। প্ৰাচীন গদ্যৰ লগত আধুনিক অসমীয়া গদ্যৰ তুলনা কৰিলে বাক্যগত পৰিৱৰ্তন দৃষ্টিগোচৰ হয়। উদাহৰণস্বৰূপে—

ক) আধুনিক বাক্যঃ মই যিটো কথা ক'লো সেইটো তেওঁৰ বিশ্বাস হ'ল।

পৰম্পৰাগত বাক্যঃ মই কোৱা কথাটো তেওঁৰ বিশ্বাস হ'ল।

খ) আধুনিক বাক্যঃ মই যদি পৰামৰ্শ দিওঁ তুমি ল'বানে?

পৰম্পৰাগত বাক্যঃ মই দিয়া পৰামৰ্শ তুমি ল'বানে?

তেনেদৰে অসমীয়া ভাষাৰ আধুনিক ব্যৱহাৰত কিছুমানে প্ৰত্যয় বিভক্তিহীন বাক্যও ব্যৱহাৰ কৰে। যেনে—

ক) ৰাম অফিচত গ'ল / ৰাম অফিচ গ'ল (অশুদ্ধ)

ৰাম অফিচলৈ গ'ল (শুদ্ধ)

খ) তোমাৰ মা ঘৰত আছেনে? (অশুদ্ধ)

তোমাৰ মাৰা ঘৰত আছেনে? (শুদ্ধ)

এনেদৰে কথিত ভাষা সময়ৰ সোঁতত পৰিৱৰ্তন হৈ আহি আছে। কথিত ৰূপৰ পৰিৱৰ্তনৰ ফলত এটা সময়ত লিখিত ৰূপৰো পৰিৱৰ্তন ঘটে।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ২ ঃ ভাষাৰ পৰিৱৰ্তনৰ কাৰণ কেইপ্রকাৰৰ আৰু কি কি?

.....

প্রশ্ন নং ৩ ঃ ভাষাৰ বাহ্যিক পৰিৱৰ্তনৰ স্তৰ কেইটা কি কি?

.....

চিন্তা-চর্চা কৰক — ৬.২

কি কি কাৰণত ভাষাৰ পৰিৱৰ্তন ঘটে? ভাষাৰ বাহ্যিক পৰিৱৰ্তনৰ বিষয়ে এটি প্রবন্ধ যুগুত কৰক।

.....

.....

.....

.....

.....

৬.৬ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- ভাষাৰ পৰিৱৰ্তনত সামাজিক পৰিৱৰ্তনে প্রভাৱ পেলায়। প্রথমতে ভাষাৰ কথিত ভাষাৰ পৰিৱৰ্তন হয় তাৰ পিছতে লিখিত ৰূপৰ পৰিৱৰ্তন হ'বলৈ ধৰে। ভাষাৰ পৰিৱৰ্তনে সদায় জটিলতাৰ পৰা সৰলতালৈ গতি কৰে।
- ভাষাৰ পৰিৱৰ্তনৰ অন্যতম কাৰণ হ'ল — ৰাজনৈতিক, সামাজিক, সাংস্কৃতিক, ভৌগোলিক, মনোবৈজ্ঞানিক আৰু ভাষাগত। এটা ভাষাই আন এটা ভাষাৰ পৰা সদায় শব্দ ধাৰ কৰে। শব্দ ধাৰ কৰাৰ সময়ত উচ্চাৰণৰ সুবিধাৰ কাৰণে বা অনুকৰণৰ অপূর্ণতাৰ বাবেও ভাষাৰ পৰিৱৰ্তন ঘটে।
- ভাষাৰ পৰিৱৰ্তনৰ প্রধান কাৰণ দুটা — বাহ্যিক পৰিৱৰ্তন আৰু আভ্যন্তৰীণ পৰিৱৰ্তন।
- বাহ্যিক পৰিৱৰ্তনক শব্দগত, ধ্বনিগত, ৰূপগত আৰু বাক্যগত এই চাৰিটা স্তৰত আলোচনা কৰা হয়।